

**Περίληψη τῆς Ἐπιτομῆς Ὁρθόδοξης Πατερικῆς Δογματικῆς
τοῦ π. Ἰωάννου Ρωμανίδου**

ὑπό τοῦ Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου Ἱεροθέου

Ἡ ἐξέταση τῶν δογματικῶν θεμάτων χωρίζεται σέ τέσσερα κεφάλαια γιά τήν εὐχερέστερη κατανόησή τους, ἤτοι Θεός καί κόσμος, Ἁγία Τριάς, Χριστολογία, Ἐκκλησία.

1. Θεός καί κόσμος - Σχέση Θεοῦ καί κόσμου

Ὅταν κανεῖς κατανόηση τήν σχέση μεταξύ Θεοῦ καί κόσμου, σύμφωνα μέ τήν διδασκαλία τῶν Προφητῶν, τῶν Ἀποστόλων καί τῶν Ἁγίων, τότε μπορεῖ νά προσεγγίση τό Τριαδολογικό καί Χριστολογικό δόγμα.

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας δέν δέχονται τήν πλατωνική ἀντίληψη, σύμφωνα μέ τήν ὁποία ὁ κόσμος εἶναι ἀντίγραφο τῶν ἀρχετύπων ἰδεῶν, ἀλλά διδάσκουν ὅτι ὁ κόσμος εἶναι δημιούργημα τοῦ Θεοῦ. Κατά τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ὁ ἄνθρωπος γιά νά κατανόηση τήν σχέση μεταξύ Θεοῦ καί κόσμου πρέπει νά ἔχη ὑπ' ὄψη του τρεῖς διδασκαλίες.

Ἡ **πρώτη διδασκαλία** εἶναι ὅτι ὑπάρχει **διαφορά μεταξύ κτιστοῦ καί ἀκτίστου**. Τό κτιστό ἀποδίδεται στά δημιουργήματα, ἐνῶ τό ἄκτιστο στόν Θεό. Τήν διαφορά αὐτήν τονίζουν καί οἱ αἰρετικοί, ὅπως ὁ Ἄρειος. Δέν μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νά γνωρίση τόν Θεό μέ τόν κτιστό νοῦ του, ὅπως τό ἔκαναν οἱ εἰδωλολάτρες.

Ἡ **δεύτερη διδασκαλία** εἶναι ἡ **διάκριση μεταξύ οὐσίας καί ἐνεργείας στόν Θεό**, ἡ ὁποία διάκριση δέν εἶναι φιλοσοφική, ἀλλά ἀποκαλυπτική καί παρατηρεῖται σέ ὀλόκληρη τήν Ἁγία Γραφή καί τήν πατερική παράδοση. Οἱ Προφῆτες καί οἱ Ἀπόστολοι γνωρίζουν τά περί τήν οὐσία τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τήν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ καί ὄχι τήν οὐσία Του. Καί οἱ αἰρετικοί στήν Ἀνατολή ὁμιλοῦσαν γιά τήν διαφορά μεταξύ οὐσίας καί ἐνεργείας στόν Θεό, ὅμως στήν Φραγκολατινική θεολογία τῆς Δύσεως δέν ὑφίσταται αὐτή ἡ διάκριση, ἀφοῦ ταυτίζεται ἡ οὐσία μέ τήν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ καί γίνεται λόγος γιά τό ὅτι ὁ Θεός εἶναι καθαρά ἐνέργεια.

Ἡ διάκριση οὐσίας καί ἐνεργείας στόν Θεό μᾶς βοηθεῖ νά κατανόησουμε τήν δημιουργία τοῦ κόσμου ἀπό τό μηδέν, ἐκ μή ὑπαρχούσης ὕλης. Ὁ Θεός δημιουργεῖ μέ τήν ἐνέργειά Του ὅ,τι θέλει, ὅποτε θέλει, χωρίς νά θίγεται ἡ

ουσία Του, χωρίς να ισχύει για τον Θεό ή αριστοτελική αρχή της έντελέχειας. Δηλαδή, ο Θεός δεν δημιούργησε τον κόσμο για να τελειοποιηθῆ ὁ ἴδιος.

Οι ενέργειες τοῦ Θεοῦ εἶναι ἄκτιστες, εἶναι οἱ φυσικές καί αἰδίες δυνάμεις Του, καί μέ αὐτές ἔρχεται σέ κοινωνία μέ τὰ δημιουργήματά Του καί μέ τόν ἄνθρωπο. Ἐνῶ στήν Δύση ισχύει ἡ ἀρχή «πιστεύω ἵνα καταλάβω», δηλαδή πρῶτα πιστεύει κανείς καί μετά τό βάπτισμα θά καταλάβῃ καί θά φθάσῃ στήν γνώση τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, στήν πατερική παράδοση ὁ κατηχούμενος μέ τό βάπτισμα λαμβάνει τόν ἀρραβώνα τοῦ Πνεύματος, καί ἀκολουθεῖ ὁ γάμος μέ τήν μέθεξη τῆς ἀκτίστου Χάριτος τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι, ὁ ἄνθρωπος γίνεται φίλος τοῦ Θεοῦ κατά Χάρη καί ἐνέργεια.

Ἡ τρίτη διδασκαλία εἶναι ὅτι ὁ κόσμος πού βλέπουμε εἶναι μοναδικός καί ὄχι ἀντιγραφή ἄλλου κόσμου. Ὁ Θεός δέν ἔχει ιδέες καί σχήματα στόν νοῦ Του, ἀλλά δημιούργησε τόν κόσμο κατ' ἐνέργεια καί κατά βούληση. Ὁ ἄνθρωπος προέρχεται ἀπό τό μηδέν, κατά βούληση τοῦ Θεοῦ, καί διέρχεται στάδια τελειώσεως. Δημιουργήθηκε ὡς νήπιο ἢ ὡς δυνάμει τέλειος ἀπό τόν Θεό μέ τήν δυνατότητα νά ἀναπτυχθῆ καί νά τελειωθῆ.

Ὁ κόσμος διακρίνεται σέ ὑλικό, ἀλλά καί πνευματικό, πού εἶναι οἱ Ἄγγελοι, οἱ ὁποῖοι δέν εἶναι κατά φύση ἀθάνατοι, ἀλλά κατά τήν βούληση τοῦ Θεοῦ. Λέγοντας ἀναθανασία, ἐννοοῦμε τήν θέωση.

Ἔτσι, ὁ κόσμος δημιουργήθηκε ἀπό τήν ἄκτιστη ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ καί ὄχι ἀπό τήν οὐσία Του, καί οἱ σχέσεις τοῦ Θεοῦ μέ τόν κόσμο εἶναι σχέσεις κατ' ἐνέργεια καί ὄχι κατ' οὐσίαν.

2. Ἡ Ἁγία Τριάς - Τριαδολογικόν Δόγμα

Ἐπάρχει μεγάλη διαφορά μεταξύ τῶν αἰρετικῶν καί τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας στό δόγμα τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ. Θά δοῦμε τίς ἀπόψεις τῶν αἰρετικῶν καί τήν διδασκαλία τῶν Πατέρων.

Οἱ **Γνωστικοί** (ἀρχαῖοι αἰρετικοί) ὑποστήριζαν ὅτι ὁ Θεός πού δημιούργησε τόν κόσμο εἶναι ὁ κακός Θεός, ἐνῶ ὁ Λόγος καί ἡ Σοφία τῆς Καινῆς Διαθήκης εἶναι κατώτερα ὄντα τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ. Ἐπίσης, ὑποστήριζαν ὅτι διέφερε ὁ Θεός τῆς Καινῆς Διαθήκης ἀπό τόν Θεό τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καί βεβαίως διέφεραν μεταξύ τους οἱ ἐνεργειές τους καί οἱ ὑποστάσεις ἢ οὐσίες τους.

Οἱ Ὁρθόδοξοι ἀντέκρουσαν τίς ἀπόψεις αὐτές λέγοντας ὅτι δέν ὑπάρχει διαφορά μεταξύ τοῦ Θεοῦ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καί τοῦ Θεοῦ τῆς Καινῆς

Διαθήκης, ότι υπάρχει ταυτότητα ενεργειών μεταξύ τους, και ότι ο Πατήρ δι' Υιοῦ, ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ δημιούργησε τόν κόσμο.

Ὁ ὑπερτονισμός τῶν κοινῶν μεταξύ τῶν θείων Προσώπων δημιούργησε τόν **Μοναρχιανισμό**. Οἱ Μοναρχιανοί ὑποστήριζαν ὅτι ὄχι μόνον δέν υπάρχει διαφορά μεταξύ τῶν ενεργειῶν τοῦ Πατρός καί τοῦ Υιοῦ, ἀλλά δέν υπάρχει διαφορά μεταξύ τῶν δύο Προσώπων (Πατρός καί Υιοῦ), καί ἐπομένως ὁ Πατήρ καί ὁ Υἱός ἔχουν τήν ἴδια οὐσία καί ὑπόσταση. Μάλιστα, τά ὀνόματα Πατήρ καί Υἱός ἐναλλάσσονται, εἶναι ἡ ἴδια πραγματικότητα, καί ἔφθαναν στό σημεῖο νά ὑποστηρίζουν ὅτι στόν Σταυρό σταυρώθηκε ἡ ἔπαθε ὁ Πατήρ, γι' αὐτό καί ὀνομάσθηκαν Πατροπασχίτες.

Οἱ Ὀρθόδοξοι ἀντέτασαν ὅτι στίς δυνάμεις καί ἐνέργειες μεταξύ Πατρός καί Υιοῦ υπάρχει ἀπόλυτη ταυτότητα καί εἶναι κοινές, ἀλλά υπάρχει διαφορά ὑποστατικῶν ιδιωμάτων, ὅποτε ἡ Πατρότης καί ἡ Υιότης εἶναι ἀκοινωνήτες. "Ἐτσι, οὐδέποτε ὁ Πατήρ μπορεῖ νά γίνῃ Υἱός καί ὁ Υἱός Πατήρ. Τό ὑποστατικό ἰδίωμα τοῦ Πατρός εἶναι τό ἀγέννητο καί τοῦ Υιοῦ εἶναι τό γεννητό. Ὁ Πατήρ εἶναι ἡ αἰτία τῆς υπάρξεως τοῦ Υιοῦ (τρόπος υπάρξεως) καί ὁ Υἱός ἔχει τήν ὕπαρξή Του ἀπό τόν Πατέρα.

Πάντως, ἡ διδασκαλία τῶν Μοναρχιανῶν ἀπετέλεσε τήν βάση τῆς διδασκαλίας τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, τοῦ Λουκιανοῦ καί τῶν προδρόμων τοῦ Ἀρείου.

Ὁ **Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς** δέν παραδεχόταν τό τρισυπόστατον τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τό δόγμα τῆς Ἁγίας Τριάδος, καθώς ἐπίσης δέν παραδεχόταν τήν ἐνσάρκωση, γιατί κατ' αὐτόν ἡ «φυσική ἔνωση» καί ἡ «ὑποστατική ἔνωση» σημαίνει «κατ' ἀνάγκη ἔνωση». Γιά τίς ἀπόψεις του αὐτές καταδικάστηκε ἀπό τήν Ἐκκλησία.

Ὁ **Λουκιανός** εἶχε ἐπηρεασθῆ ἀπό τήν διδασκαλία τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, ὅμως παραδεχόταν τίς τρεῖς ὑποστάσεις ἐν Θεῷ καί τήν πραγματική ἐνσάρκωση, ἀλλά μέ μορφή αἰρετική.

Ὁ **Ἄρειος** εἶχε τίς φιλοσοφικές προϋποθέσεις τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως καί τοῦ Λουκιανοῦ. Ἐπίσης, ὁ Ἄρειος εἶχε ὑπ' ὄψη του τήν διδασκαλία μερικῶν ἀρχαίων Πατέρων, οἱ ὅποιοι ὁμιλοῦσαν περί τῆς διακρίσεως ἐνδιάθετου Λόγου καί προφορικοῦ Λόγου. Σύμφωνα μέ τήν ἀποψη αὐτή τῶν ἀρχαίων Πατέρων ὁ ἐνδιάθετος καί προφορικός Λόγος ὑπῆρχε πρό τῆς δημιουργίας τῶν αἰώνων ἐν Θεῷ, καί ἔπειτα ὁ Θεός διὰ τοῦ Λόγου δημιουργεῖ τόν κόσμο. Ὁ ἐνδιάθετος καί προφορικός Λόγος δέν εἶναι δύο ὑποστάσεις, ἀλλά ἓνα ὄν, εἶναι ὁ ἴδιος Λόγος ὁ ὅποιος ἀπό ἐνδιάθετος

πού αἰδίως ὑπάρχει ἐν Θεῷ, γίνεται προφορικός γιά τήν δημιουργία τοῦ κόσμου.

Ἔτσι, ὁ Ἄρειος διδάσκει ὅτι ὑπάρχει ἕνας Λόγος πού εἶναι ἄκτιστος, ἡ ἐνυπάρχουσα ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, καί ὅταν ὁ Θεός θέλησε νά δημιουργήσῃ τόν κόσμο, τότε κτίζει τόν προφορικό ὑποστατικό Λόγο, διά τοῦ ὁποῦ δημιουργήσῃ τόν παρόντα κόσμο. Αὐτός ὁ δεύτερος Λόγος γεννήθηκε πρό τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ μηδενός, λαμβάνει τήν ὕπαρξη μέ τήν βούληση τοῦ Πατρός, καί μέ τήν ἐνσάρκωση ἐνώνεται ὑποστατικῶς μέ τήν ἀνθρώπινη φύση, μόνον μέ τήν σάρκα, ἀφοῦ ἡ ἀνθρώπινη φύση δέν εἶχε ἀνθρώπινο λόγο, καί τήν θέση τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου ἔλαβε ὁ κτιστός λόγος. Ἔτσι, ὁ Ἄρειος δέχεται τήν διάκριση μεταξύ οὐσίας καί ἐνεργείας στόν Θεό, ἀλλά ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ Θεός δέν γεννᾷ κατ' οὐσία τόν Λόγο, ἀλλά κατ' ἐνέργεια καί κατά βούληση.

Οἱ Ὀρθόδοξοι ἀντιμετωπίζοντας τούς Ἀρειανούς ἀντέταξαν τήν διδασκαλία ὅτι ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ ὑπερβαίνει ὅλα τά κατηγορήματα τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως καί ἔτσι τό κατ' οὐσία δέν ἔχει σχέση μέ τό κατ' ἀνάγκη. Ὅταν διδάσκουμε ὅτι ὁ Θεός γεννᾷ κατ' οὐσία τόν Λόγο καί ἐκπορεύει κατ' οὐσία τό Ἅγιον Πνεῦμα δέν σημαίνει ὅτι αὐτό γίνεται κατ' ἀνάγκη. Τό γεννᾶν εἶναι τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καί τό κτίζειν τῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ.

Ἐπίσης, οἱ Εὐνομιανοί, ἀντίθετα ἀπό τούς Ἀρειανούς πού ἔκαναν διάκριση μεταξύ οὐσίας καί ἐνεργείας, ταύτιζαν τήν οὐσία καί τήν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι, οἱ Εὐνομιανοί ταύτιζαν τήν πατρότητα καί τήν ἀγεννησία μέ τήν οὐσία, καί ἀποδείκνυαν ὅτι ὁ Υἱός εἶναι τό ἐνεργηθέν κτίσμα τοῦ Πατρός.

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὅμως, δίδασκαν ὅτι στόν Θεό ὑπάρχει διάκριση μεταξύ οὐσίας καί ἐνεργείας, καί διάκριση μεταξύ ὑποστάσεως καί οὐσίας τοῦ Θεοῦ, δηλαδή δέν γεννᾷ καί δέν ἐκπορεύει ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀλλά ἡ ὑπόσταση τοῦ Πατρός πού κοινοποιεῖ τήν οὐσία Του στόν Υἱό διά τῆς γεννήσεως καί στό Ἅγιον Πνεῦμα διά τῆς ἐκπορεύσεως.

Ἡ Ἐκκλησία ἀντιμετωπίζοντας τούς αἰρετικούς ἀντέταξε τήν διδασκαλία ὅτι ὅλα εἶναι κοινά στόν Πατέρα καί τόν Υἱό, ἤτοι οὐσία, ἐνέργεια, βασιλεία, κυριότητα, δύναμη κλπ. ἐκτός τῶν ὑποστατικῶν ιδιωμάτων, πού εἶναι ἀκοινωνήτα. Ἔτσι, ὁ Χριστός ἔχει τίς ἐνεργείες τοῦ Πατρός, ὄχι κατά χάρη καί κατ' εὐδοκία, ἀλλά κατά φύση καί κατ' οὐσία. Τά ὑποστατικά ιδιώματα, ὁ τρόπος ὑπάρξεως εἶναι τό ἀγέννητο τοῦ Πατρός καί τό γεννητό τοῦ Υἱοῦ, δηλαδή ὁ Λόγος ἔχει τήν αἰτία τῆς ὑπαρξεῶς Του ἀπό τόν Πατέρα διά τῆς γεννήσεως. Γνωρίζουμε αὐτά τά ὑποστατικά ιδιώματα, ὅτι, δηλαδή, ὁ Υἱός γεννᾶται ἀπό τόν Πατέρα, ὁ δέ Πατήρ γεννᾷ τόν Υἱό, ἀλλά δέν μπορούμε νά περιγράψουμε τήν οὐσία τοῦ τρόπου ὑπάρξεως Του. Οἱ τρόποι ὑπάρξεως εἶναι ἀγνωστοί γιά τόν ἀνθρώπο. Ἐπίσης, δέν γνωρίζουμε τήν οὐσία τοῦ

Πατρός έναντι τῆς ὑποστάσεως τοῦ Υἱοῦ. Τό μόνο πού γνωρίζουμε εἶναι ὅτι ὑπάρχουν τά Πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὅτι οἱ τρόποι υπάρξεως εἶναι ἀκοινωνῆτοι, καί ὅλα τά ἄλλα εἶναι κοινά.

Ἐπίσης, τούς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας ἀπασχόλησαν καί τά σχετικά μέ τό **Ἅγιον Πνεῦμα**, καί ἔγραψαν ἐναντίον τῶν Ἀρειανῶν, Εὐνομιανῶν καί Πνευματομάχων, γιά τήν θέση Του στήν Ἁγία Τριάδα καί τό ὑποστατικό Του ἰδίωμα. Ἡ Ἐκκλησία οὐδέποτε ἀμφισβήτησε τήν θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀλλά ἐξέφραζε μέ διαφορετικούς ὅρους τόν τρόπο υπάρξεως, τό ὑποστατικό ἰδίωμα, ὅμως ἔκανε λόγο γιά τό ὅτι τό Ἅγιον Πνεῦμα ἔχει τήν ὑπαρξή Του ἀπό τόν Πατέρα καί εἶναι Ἁγιαστική Δύναμη (Μ. Βασίλειος). Ὅλοι οἱ Πατέρες (Λατίνοι καί Ἑλληνες) συμφωνοῦσαν ὅτι τό ὑποστατικό ἰδίωμα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι ὅτι ἔχει τήν ὑπαρξή Του ἀπό τόν Πατέρα, ὅπως ὁ Υἱός, ὄχι ὅμως γεννητῶς, ἀλλά ἐκπορευτῶς (Ἀντιοχειανοί θεολόγοι, Γρηγόριος Θεολόγος, Δίδυμος Ἀλεξανδρεὺς καί Β' Οἰκουμενική Σύνοδος). Τό Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρός καί πέμπεται ἐκ τοῦ Πατρός διά τοῦ Υἱοῦ, δέν ἐκπορεύεται καί ἐκ τοῦ Υἱοῦ.

Ἡ Ἐκκλησία χρησιμοποίησε ἐναντίον τῶν Πνευματομάχων τά ἴδια ἐπιχειρήματα πού χρησιμοποίησε ἐναντίον τῶν Ἀρειανῶν, τῶν Εὐνομιανῶν καί τῶν ἄλλων αἰρετικῶν πού ἀρνοῦνταν τήν θεότητα τοῦ Λόγου. Ὅλα τά κοινά μεταξύ τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ εἶναι καί κοινά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὁπότε κανεῖς δέν ἀμφιβάλλει γιά τήν θεότητά Του. Ἄν τό Ἅγιον Πνεῦμα δέν ἔχει κοινά μέ τόν Πατέρα καί τόν Υἱό θά ἦταν κτίσμα.

Οἱ βασικές θέσεις τῆς Ἐκκλησίας γιά τό Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι δύο. Ἡ πρώτη ὅτι τό Ἅγιον Πνεῦμα ἔχει τόν τρόπο καί τήν αἰτία τῆς υπάρξεως Του μόνον ἀπό τόν Πατέρα, ὅπως ὁ Υἱός, ἀλλ' ὅμως ὄχι γεννητῶς. Ἡ θέση αὐτή ἀνευρίσκεται σέ ὅλες τίς παραδόσεις, λατινική καί ἑλληνική. Ἡ δεύτερη θέση εἶναι ὅτι τό Ἅγιον Πνεῦμα ἔχει τόν τρόπο καί τήν αἰτία τῆς υπάρξεώς Του ὄχι γεννητῶς, ἀλλά ἐκπορευτῶς. Ἡ θέση αὐτή ἀνευρίσκεται στούς Ἀντιοχειανούς, τούς Ἀλεξανδρινούς, τούς Καππαδόκες καί γίνεται ἀποδεκτή ἀπό τήν Β' Οἰκουμενική Σύνοδο.

Στήν Λατινική θεολογία οἱ δύο ὅροι «ἐκπορεύομαι» καί «πέμπομαι» μεταφράζονται μέ τήν ἴδια λέξη *procedere*, χωρίς νά γίνεται διάκριση, ὁπότε τό *procedere* ἀναφέρεται καί στόν Υἱό καί τό Ἅγιον Πνεῦμα. Ἀπό αὐτήν τήν ταύτιση προῆλθε τό *filioque*, τό ὁποῖο διδάσκει μόνον ὁ Αὐγουστῖνος, ὁ ὁποῖος συγχρόνως συγγέει τήν οὐσία μέ τίς ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ἄποψη ὅτι τό Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπό τόν Πατέρα καί τόν Υἱό, τό γνωστό *filioque*, εἶναι αἰρετική, καί υἱοθετήθηκε ἀπό τήν Φραγκολατινική θεολογία. Ἐφ' ὅσον οἱ Παπικοί δέχονται τήν Β' Οἰκουμενική Σύνοδο πρέπει νά

δεχθῶν καί τις συνέπειες αὐτῆς τῆς ἀποδοχῆς, δηλαδή πρέπει νά δεχθῶν καί τήν ἔρμηνεία τοῦ Συμβόλου Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως ἐμπεριέχεται στά συγγράμματα τῶν Πατέρων πού ἔλαβαν μέρος στίς δύο πρῶτες Οἰκουμενικές Συνόδους πού συνέταξαν τό Σύμβολο τῆς πίστεως.

Τό filioque εἶναι αἴρεση διότι συγχέει τό ὑποστατικό ἰδίωμα τοῦ Πατρός, δηλαδή τῆς αἰτιότητας, μέ τό ὑποστατικό ἰδίωμα τοῦ Υἱοῦ, ὅποτε στήν θεότητα ὑπάρχουν δύο ἀρχές. Οἱ λατίνοι πρέπει νά ἀναθεωρήσουν τίς βάσεις τῆς θεολογίας τους, δηλαδή ἀφ' ἑνός μέν νά λάβουν σοβαρῶς ὑπ' ὄψη τους τήν θεολογία τῶν Πατέρων πού ἀποτελέσασε τήν βάση τῶν ἀποφάσεων τῶν Α' καί Β' Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἀφ' ἑτέρου δέ νά ἀναθεωρήσουν ὅλη τήν τεχνολογία τῆς Τριαδολογίας πού βασίζεται στήν διδασκαλία τοῦ Αὐγουστίνου, σύμφωνα μέ τήν ὁποία ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰκὼν τοῦ Θεοῦ, καί ὅτι μέσα ἀπό τόν ἄνθρωπο μπορεῖ κανεὶς νά ἐξετάσῃ τό μυστήριο καί τήν οὐσία τῆς Ἁγίας Τριάδος (νοῦς, αὐτογνωσία, ἀγάπη κλπ.).

Ὑπάρχουν δύο διαφορές μεταξύ ἡμῶν τῶν Ὁρθοδόξων καί τῶν Φραγκο-λατίνων. Ἡ πρώτη διαφορά εἶναι ὅτι ἐμεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι ἀποδεχόμεστε τίς προϋποθέσεις καί τίς συνέπειες τῆς ὀρολογίας τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας πού ἀπέτελεσαν τήν βάση τῶν Α' καί Β' Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἐνῶ οἱ Λατίνοι δέν ἀκολουθοῦν μέ συνέπεια τήν διδασκαλία αὐτῶν τῶν Πατέρων. Ἡ δεύτερη διαφορά μεταξύ Ὁρθοδόξων καί Φραγκολατίνων βασίζεται στήν θεολογική μέθοδο. Οἱ Φραγκολατίνοι μεταφέρουν τά κατηγορήματα τῆς φιλοσοφίας στήν ἐξέταση τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, καί προσπαθοῦν νά κατανοήσουν φιλοσοφικῶς τό δόγμα περί τῆς Ἁγίας Τριάδος, χρησιμοποιοῦντας τήν ἀνθρωπολογία μερικῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων. Ὅμως, οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας τονίζουν τήν διαφορά μεταξύ ἀκτίστου καί κτιστοῦ, καί δέν μπορεῖ νά χρησιμοποιηθῇ ἡ ἀνθρώπινη ψυχολογία γιά νά ἐξετασθῇ τό μυστήριο τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ἡ φυσική καί αἰδία δόξα τοῦ Θεοῦ φανερώνεται στούς θεουμένους Προφήτας, Ἀποστόλους, Ἁγίους ὑπεραισθητῶς, ὑπερλογικῶς καί ὑπερνοητῶς. Ἐπίσης, οἱ Πατέρες κάνουν διάκριση μεταξύ αἰδίου (Θεός), αἰώνων (ἄγγελοι) καί χρόνου (κτίση). Ἀκόμη, στήν Φραγκική θεολογία ἀπουσιάζει ἡ διδασκαλία περί θεώσεως, μέ ἀποτέλεσμα νά κατεβάζουν τόν Θεό στήν σφαῖρα τῶν κατηγορημάτων τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως.

Ἡ ἄποψη τῶν Παπικῶν ὅτι ὁ Πάπας εἶναι διάδοχος τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου καί γι' αὐτό εἶναι ἀλάθητος καί θεόπνευστος θά ἦταν σωστή ἐάν ὁ Πάπας μετεῖχε, ὅπως ὁ Ἀπόστολος Πέτρος, στήν θέωση, γιατί ἡ θεοπνευστία καί τό ἀλάθητο ἀνήκουν σέ αὐτούς πού δέχονται τήν ἀποκάλυψη. Γιά μᾶς τούς Ὁρθοδόξους τό ἀλάθητο ἀνήκει στίς Οἰκουμενικές Συνόδους στίς ὁποῖες

μετέχουν Ἐπίσκοποι, πού διαφυλάσσουν πιστῶς τήν διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας καί ὀρθοτομοῦν τόν λόγο τῆς ἀληθείας καί μετέχουν τῆς ποιμαντικῆς καί διδακτικῆς Χάριτος τῶν Προφητῶν, τῶν Ἀποστόλων καί τῶν ἁγίων.

Ἡ διδασκαλία τῶν θεουμένων περί τῆς Ἁγίας Τριάδος καί περί Θεοῦ εἶναι ἀλάθητη, διότι αὐτοί ἦλθαν σέ ἄμεση ἐμπειρία τῆς δόξης ἢ τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ καί, ἐπομένως, ἀλαθῆτως διδάσκουν περί τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ, περί τῆς Ἁγίας Τριάδος, περί Χάριτος, περί Ἐκκλησίας.

Οἱ λόγοι τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ filioque στήν Δύση ἦταν πολιτικοί, δηλαδή ὀφείλεται στήν στρατιωτική καί πολιτική διαμάχη μεταξύ Λατινοφράγκων, Γερμανοφράγκων (σημερινοί Γάλλοι καί Γερμανοί) καί τῶν Ἑλλήνων Ρωμαίων. Ὁ τονισμός τοῦ filioque ἔγινε γιά νά ἀποδείξουν οἱ Φράγκοι στούς Σλάβους καί τούς Λατίνους ὅτι οἱ Ἑλληνο-Ρωμαῖοι ἦταν αἰρετικοί καί γι' αὐτό θά πρέπει νά κόψουν κάθε δεσμό μέ αὐτούς καί νά διάκωνται ἐχθρικῶς. Ἡ ἐπιβολή τῶν Φράγκων στήν Ἰταλία καί τήν Εὐρώπη στρατιωτικῶς καί μέ τήν βία ἐπέβαλε τόν 11^ο αἰῶνα Φράγκους καί Φραγκόφιλους Πάπες καί Ἐπισκόπους, ἀλλά καί τίς φραγκικές πεποιθήσεις. Στήν Δύση ὑπῆρχαν Λατίνοι πού ἦταν Φιλέλληνες καί ἑλληνόφωνοι πού αἰσθάνονταν πολίτες τῆς Κωνσταντινουπόλεως καί εἶχαν ἀναφορά στούς Βασιλεῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καί ἄλλοι πού προσέβλεπαν φιλικῶς πρός τούς Γερμανούς. Μεταξύ τους διεξήχθη σφοδρή διαμάχη μέ τήν χρήση τῶν ὄπλων καί τήν διδασκαλία τοῦ filioque.

3. Χριστολογία

Τό κέντρο τῆς ἀποκαλύψεως εἶναι ὁ Χριστός, στήν μέν Παλαιά Διαθήκη ἀσάρκως, πού ἐμφανιζόταν ὡς Ἄγγελος τῆς δόξης, στήν δέ Καινή Διαθήκη ἐν σαρκί διά τῆς Παρθένου Μαρίας γιά νά ζήσει καί νά ἐνεργήσει ὡς Θεάνθρωπος καί νά συμμετάσχη ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων, πλήν τῆς ἀμαρτίας. Ὁ Χριστός ὡς κατά φύσιν Λόγος τοῦ Θεοῦ καί πηγή τῆς ζωῆς καί ὡς ἐκτός τῆς ἀμαρτίας δέν ἦταν κάτω ἀπό τό κράτος τοῦ θανάτου.

Στόν Χριστό ἐνώθηκαν οἱ δύο φύσεις, θεία καί ἀνθρωπίνη, ὑποστατικῶς, δηλαδή εἶναι ἐνωμένες «ἀτρέπτως, ἀσυγχύτως, ἀχωρίστως καί ἀδιαιρέτως», στήν ὑπόσταση τοῦ Λόγου. Ὁ Χριστός Λόγος εἶναι ἕνα καί τό αὐτό πρόσωπο καί μία καί ἡ αὐτή ὑπόσταση. Ἐκ τῆς Παρθένου γεννήθηκε ὁ Λόγος σὰρξ, στά δέ θαύματα θαυματουργεῖ ὁ Λόγος Χριστός διά τῆς ἀκτίστου φύσεως καί τῆς κτιστῆς φύσεως τοῦ Λόγου. Στήν ἀντίδοση τῶν ιδιωμάτων τῶν δύο φύσεων ὑπάρχει ἀνισότητα. Εἶναι ἕνας Χριστός, μία ὑπόσταση, δέν ὑπάρχει σέ Αὐτόν

ἄλλος καὶ ἄλλος, ὑπάρχει ὅμως ἄλλο καὶ ἄλλο, δηλαδή ὑπάρχουν κτιστές καὶ ἄκτιστες φύσεις, ἐνέργειες, θελήσεις. Ἔτσι, στό ἐρώτημα ποιός σταυρώθηκε, ἡ ἀπάντηση εἶναι ὅτι σταυρώθηκε ὁ Λόγος, διότι «τόν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν» (Α΄ Κορ. β΄, 8), καί στό ἐρώτημα πῶς σταυρώθηκε, ἡ ἀπάντηση εἶναι ὅτι σταυρώθηκε ἡ ἀνθρωπίνη φύση τοῦ Λόγου.

Ἡ διδασκαλία αὐτή καθιερώθηκε ἀπό τίς Οἰκουμενικές Συνόδους, ὡς πρὸς τὴν ὀρολογία, γιατί οἱ Προφῆτες, Ἀπόστολοι καὶ Πατέρες ἤξεραν ἀπό τὴν ἐμπειρία τους ὅτι ὁ Χριστός εἶναι Θεός, ἡ θεότητά Του ἔλαμπε στήν ἀνθρωπίνη φύση Του, ἔβλεπαν τὴν δόξα τοῦ Θεοῦ στήν ἀνθρωπίνη φύση τοῦ Λόγου.

Ἡ χριστολογική ὀρολογία καθορίσθηκε μέσα ἀπό τόν ἀγῶνα τῆς Ἐκκλησίας νά ἀντιμετωπίση τούς αἰρετικούς οἱ ὁποῖοι προσέβαλαν καὶ τὴν Τριαδολογία καὶ τὴν Χριστολογία. Στὴν πραγματικότητα τό χριστολογικό δόγμα δέν μπορεῖ νά χωρισθῆ ἀπό τό τριαδολογικό δόγμα. Οἱ ρίζες τῶν χριστολογικῶν αἱρέσεων εὐρίσκονται στίς τριαδολογικές αἱρέσεις, ὅπως ἐκφράσθηκαν ἀπό τούς γνωστικούς, τούς δυναμικούς καὶ τροπικούς Μοναρχιανούς, τόν Ἄρειο, τόν Νεστόριο, τόν Διόσκουρο, τόν Εὐτυχῆ κλπ.

Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος ἀντιμετωπίζοντας τόν Ἄρειο τονίζει ὅτι ὑπάρχει ριζική διαφορά μεταξύ θείας καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως, τὰ ἀνθρώπινα δέν ἀποδίδονται στήν θεία φύση, ἀφοῦ ὁ Λόγος ἔπαθε, ἐπειράσθη, σταυρώθηκε ἐν σαρκί. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος γράφει ὅτι ὁ ὁμοούσιος μέ τόν Πατέρα πρό πάντων τῶν αἰώνων κατὰ τὴν θεότητα, αὐτός ἐπ’ ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἔγινε ὁμοούσιος μέ μᾶς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, καθὼς ἐπίσης ὅτι προσέλαβε ὀλόκληρη τὴν ἀνθρώπινη φύση, γιατί «τό ἀπρόσληπτον καὶ ἀθεράπευτον».

Τὰ θέματα αὐτά ἀντιμετωπίσθηκαν ἀπό τίς Οἰκουμενικές Συνόδους. Μετά τίς Α΄ καὶ Β΄ Οἰκουμενικές Συνόδους πού καθόρισαν τό Σύμβολο τῆς Πίστεως, μέ τὴν Χριστολογία ἀσχολήθηκαν ἡ Γ΄, (431) ἡ Δ΄ (451), ἡ Ε΄ (553) καὶ ἡ ΣΤ΄ (680-681) Οἰκουμενικές Σύνοδοι, καὶ μεταξύ αὐτῶν παρενεβλήθη ἡ ληστρική λεγομένη Σύνοδος (449).

Ἔχει ἀναπτυχθῆ μιά νέα θεωρία, ἡ περί Νεοχαλκηδονισμοῦ θεωρία, ἀπό πολλούς νέους δογματολόγους καὶ ιστορικούς, πού ἀδυνατοῦν νά καταλάβουν τόν τρόπο σκέψεως τῶν Πατέρων. Σύμφωνα μέ τὴν θεωρία αὐτή στήν Γ΄ Οἰκουμενική Σύνοδο ἐπικρατοῦν οἱ μονοφυσιτικές, κατ’ αὐτούς, ἀντιλήψεις, τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας· στήν Δ΄ Οἰκουμενική Σύνοδο ἰσορροποῦνται τὰ θέματα μέ τόν Τόμο τοῦ Πάπα Λέοντος· στήν Ε΄ Οἰκουμενική Σύνοδο παρατηρεῖται μιά ἀπόκλιση πρὸς τόν Μονοφυσιτισμό, δηλαδή πρὸς τὴν Γ΄ Οἰκουμενική Σύνοδο· στήν ΣΤ΄ Οἰκουμενική Σύνοδο

έπανορθώνονται τά σφάλματα τῆς Ε' Οικουμενικῆς Συνόδου μέ τήν ἐπιστροφή στό γράμμα τοῦ Πάπα Λέοντος. Ἔτσι, κατά τήν θεωρία αὐτή, ἡ κάθε Οἰκουμενική Σύνοδος ἀλλάσσει γραμμή, ἄλλοτε πρός τόν Μονοφυσισισμό, ἄλλοτε πρός τόν Νεστοριανισμό, ὡσάν οἱ Πατέρες νά στοχάζονταν πάνω στά θέματα αὐτά.

Ὁ Ὁρθόδοξος θεολόγος δέν μπορεῖ νά δεχθῆ αὐτήν τήν θεωρία. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἔχοντας τήν ἀποκαλυπτική ἐμπειρία, προσπαθοῦσαν νά ἀπαντήσουν στίς ἀπόψεις τῶν αἰρετικῶν οἱ ὁποῖοι χρησιμοποιοῦσαν τήν φιλοσοφία. Στήν πραγματικότητα ἦταν θέματα ὁρολογίας καί οἱ Πατέρες ἀπαντοῦσαν στίς φιλοσοφικές ἀπόψεις τῶν αἰρετικῶν. Θά ὑπογραμμισθοῦν κυρίως οἱ θέσεις, καί δέν θά καταγραφοῦν τά ιστορικά γεγονότα.

Μερικοί θεολόγοι στήν ἀνατολή (πού τελικά κατέληξαν στήν αἵρεση), γιά νά ἀντιμετωπίσουν τούς ἀριστοτελικούς φιλοσόφους, πού χρησιμοποιοῦσαν τήν ἀριστοτελική ὁρολογία γιά τό δυνάμει καί ἐνεργεία, εἰσήγαγαν τήν διάκριση μεταξύ οὐσίας καί ἐνεργείας στόν Θεό, ὅτι, δηλαδή, ὁ Θεός δέν δημιούργησε τόν κόσμον κατ' οὐσίαν, ἀλλά κατ' ἐνέργεια καί βούληση. Ὅμως συνέδεαν τό κατ' ἐνέργεια μέ τό κατ' ἀνάγκη. Κάνοντας λόγο γιά τό κατ' οὐσίαν καί τό κατ' ἀνάγκη-βούληση στόν Θεό, στήν συνέχεια προσπάθησαν νά κατανοήσουν τήν σχέση τοῦ Λόγου μέ τόν Πατέρα ὡς πρός τό θέμα τῆς ἐνεργείας, καί ἰσχυρίζονταν ὅτι ὁ Λόγος εἶναι ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ Πατρός καί κατ' ἀνάγκη κτίσμα. Μέ τήν ἐνανθρώπηση τοῦ Χριστοῦ ἐνώθηκε ὁ πρό τῶν αἰώνων γεννηθεῖς καί κτιστός Λόγος κατ' οὐσίαν μέ τήν ἀνθρώπινη φύση, ἦτοι τήν σάρκα, καί αὐτή ἡ κατ' οὐσίαν ἔνωση εἶναι κατ' ἀνάγκη ἔνωση.

Ἄρχισε, λοιπόν, ἡ συζήτηση γύρω ἀπό τήν οὐσία καί τήν ἐνέργεια στόν Θεό καί τίς οὐσίες καί ἐνεργείες στόν ἐνανθρωπήσαντα Χριστό. Ἔτσι, συνδέεται ἡ Τριαδολογία μέ τήν Χριστολογία. Ἐπίσης, ἐτέθη τό θέμα τῆς οὐσίας καί τῆς ὑποστάσεως, καθώς ἐπίσης καί τό θέμα τῆς φύσεως μέ τήν ὑπόσταση. Γινόταν διάκριση μεταξύ οὐσίας καί ἐνεργείας, μεταξύ οὐσίας καί ὑποστάσεως, ἀλλά ταύτιζαν τήν φύση μέ τήν ὑπόσταση.

Ἀπό τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας τελικά καθορίσθηκε ὅτι ἡ οὐσία ταυτίζεται μέ τήν φύση, καί τό πρόσωπο μέ τήν ὑπόσταση. Ὁ Χριστός εἶναι ὁμοούσιος μέ τόν Πατέρα, κατά τήν θεότητα, καί ὁμοούσιος μέ μᾶς κατά τήν ἀνθρωπότητα. Στόν Χριστό ἐνώθηκαν οἱ δύο φύσεις, θεία καί ἀνθρωπίνη, ὑποστατικῶς, δηλαδή ἡ ἀνθρωπίνη φύση δέν ἔχει δική της ὑπόσταση, ἀλλά εἶχε ὑπόσταση τόν Λόγο.

Ἀργότερα ἔγινε συζήτηση γιά τήν φύση μέ τίς ἐνεργείες καί τίς θελήσεις καί ἀποφασίσθηκε ὅτι στόν Χριστό ὑπάρχουν δύο φυσικές ἐνεργείες καί δύο

φυσικά θελήματα τῶν δύο φύσεων πού ἐνώθηκαν «ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως, ἀσυγχύτως καί ἀτρέπτως». Οἱ ἐνέργειες στόν Χριστό δέν εἶναι μόνον ἐνυπόστατες, ἀλλά καί φυσικές, διότι ἀποτελοῦν φυσικές ἐκδηλώσεις τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ. Οἱ θεῖες φυσικές ἐνέργειες ἀνήκουν καί στά Τρία Πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος, εἶναι ἐκφάνσεις τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, ἐνεργοῦν διά τῆς οὐσίας καί τῶν ὑποστάσεων, χωρίς νά ταυτίζονται μέ αὐτές, δηλαδή τίς ὑποστάσεις, Κάθε ὑπόσταση ἔχει ὅλη τήν οὐσία καί τήν ἐνέργεια καί διακρίνεται ἀπό τίς ἄλλες ὑποστάσεις μόνο μέ τά ὑποστατικά ιδιώματα. Στόν Χριστό ὑπάρχει ἄκτιστη ἐνέργεια καί θέληση τῆς θείας φύσεώς Του, ἀλλά ὑπάρχει σέ Αὐτόν καί ἡ κτιστή φυσική ἐνέργεια καί θέληση. Ὅμως, ἡ ἀνθρώπινη φύση τοῦ Λόγου, οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἀνυπόστατη ἢ ἀθύποστατη, ἀλλά πάντοτε ἐνυπόστατη, ἔχοντας συγχρόνως τήν ὑπαρξή της ὡς ὑπόσταση, τήν ὑπόσταση τοῦ Λόγου. Ἀκόμη, ὁ Χριστός εἶχε τό φυσικό κτιστό θέλημα τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά ὄχι τό γνωμικό καί ἡ ἀνθρώπινη φύση μέ τήν ὑποστατική ἔνωσή της μέ τήν θεία φύση καί τήν ἀντίδοση τῶν ιδιωμάτων ἔγινε πηγὴ τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ.

Ἡ θεολογική συζήτηση μεταξύ τῶν Πατέρων καί τῶν αἰρετικῶν γιά τήν Χριστολογία ἔγινε στίς Οἰκουμενικές Συνόδους, ἀπό τήν Α΄ ἕως καί τήν ΣΤ΄, καί ἀποφασίσθηκαν οἱ ὅροι πού ἐπιλύουν αὐτό τό θέμα, σύμφωνα μέ τήν ὀρολογία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Κάθε Οἰκουμενική Σύνοδος μετά τήν Α΄ ἀποτελεῖ ἀνάπτυξη τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, καί ὅλες ὁμολογοῦν ὅτι ὁ Χριστός ὡς ἀληθινός Θεός καί ἀληθινός ἄνθρωπος εἶναι ὁμοούσιος κατά τήν θεότητα μέ τόν Πατέρα καί τό Ἅγιον Πνεῦμα, καί ὁμοούσιος μέ μᾶς κατά τήν ἀνθρωπότητα, καί ὅτι οἱ δύο φύσεις -θεία καί ἀνθρωπίνη- ἐνώθηκαν ὑποστατικῶς «ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως, ἀσυγχύτως καί ἀτρέπτως». Κάθε φύση ἔχει καί τήν δική της ἐνέργεια καί θέληση πού εἶναι ἐνωμένες στήν ὑπόσταση τοῦ Λόγου.

Πάντως ἡ σύγχρονη θεωρία τοῦ Νεοχαλκηδονισμοῦ δέν εὐσταθεῖ. Τό κριτήριο τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου εἶναι ἡ διδασκαλία τοῦ Κυρίλλου, καί τό κριτήριο αὐτό χρησιμοποιήθηκε καί στόν Τόμο τοῦ Πάπα Λέοντος, δηλαδή ὁ Τόμος συμφωνεῖ μέ τά δώδεκα κεφάλαια καί τίς ἐπιστολές τοῦ Κυρίλλου. Ἡ Ε΄ Οἰκουμενική Σύνοδος δέν ἔκανε νέα ἐρμηνεῖα τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἀλλά παραμένει στήν διδασκαλία τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, πού συμπεριλαμβάνεται στόν Τόμο τοῦ Πάπα Λέοντος. Ἡ ΣΤ΄ Οἰκουμενική Σύνοδος κατεδίκασε τήν διδασκαλία περί μιᾶς θελήσεως καί ἐνεργείας ἐπικαλουμένη τήν διδασκαλία τῶν Πατέρων καί τόν Τόμο τοῦ Λέοντος, στηρίζεται δέ στίς ἀποφάσεις τῶν προηγουμένων Συνόδων.

Ἔτσι, ἡ θεωρία τοῦ Νεοχαλκηδονισμοῦ πού προσπαθεῖ νά παρουσιάσῃ τίς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων μέ τήν διαλεκτική μορφή ὅτι δῆθεν ἡ μία Οἰκουμενική Σύνοδος ἐπανερμηνεύει τήν ἄλλη, δέν εἶναι σωστή.

Οἱ Πατέρες παραμένοντας στήν ἐμπειρία τῶν Προφητῶν, τῶν Ἀποστόλων, προσθέτοντας καί τήν δική τους ἐμπειρία, ἀντιμετώπισαν τήν φιλοσοφική ἐρμηνεία τῶν αἰρετικῶν, χρησιμοποιοῦντας τήν ὀρολογία τῆς ἐποχῆς τους.

4. Περί Ἐκκλησίας - Ἐκκλησιολογία

Ἡ Χριστολογία συνδέεται στενά μέ τήν ἐκκλησιολογία καί ἔργο τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ θέωση τῶν μελῶν της.

α) Γενικά περί Ἐκκλησίας

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, πού ἀποτελεῖται ἀπό ἐκείνους πού ἔχουν τόν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος καί προγεύονται τήν θέωση.

Ἡ Ἐκκλησία ὑπῆρχε πρό τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, ὡς ἄκτιστη, ὡς κεκρυμμένη στόν Θεό Βασιλεία καί δόξα, στήν ὁποία δόξα κατοικεῖ ὁ Θεός μέ τόν Λόγο καί τό Πνεῦμα Του.

Μέ τήν βούληση τοῦ Θεοῦ δημιουργήθηκαν οἱ αἰῶνες καί μέσα σέ αὐτούς οἱ ἀσώματοι νόες ἢ ἄγγελοι, καί στήν συνέχεια δημιουργήθηκε ὁ χρόνος καί σέ αὐτόν ὁ κόσμος καί ὁ ἄνθρωπος πού συνδέει τήν νοερά ἐνέργεια τῶν ἀγγέλων μέ τόν λόγο καί τό σῶμα τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀόρατη καί ὀρατή. Δέν μπορεῖ νά χωρισθῇ ἡ Ἐκκλησία ἀπό τόν Χριστό, ἀφοῦ ἡ Ἐκκλησία εἶναι τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ πού εἶναι τό κατοικητήριο τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ.

Οἱ Διαμαρτυρόμενοι τονίζουν ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι μόνο ἀόρατη, τά δέ μυστήρια τοῦ Βαπτίσματος καί τῆς θείας Εὐχαριστίας εἶναι μόνον συμβολικά, μόνον δέ ὁ Θεός γνωρίζει τά πραγματικά μέλη τῆς Ἐκκλησίας. Κατά τούς Καλβινιστές ὁ Χριστός κατοικεῖ στούς οὐρανοῦς καί δέν μετατρέπεται ὁ ἄρτος καί ὁ οἶνος σέ Σῶμα καί Αἷμα Χριστοῦ.

Οἱ Παπικοί κάνουν διάκριση μεταξύ τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ καί τῆς Ἐκκλησίας, καί μπορεῖ κανεῖς νά εἶναι μέλος τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ χωρίς νά εἶναι μέλος τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας. Καί οἱ Παπικοί πιστεύουν ὅτι ὁ Χριστός εἶναι στόν οὐρανό, ἀλλά μέ τήν εὐχή τοῦ ἱερέως κατέρχεται ἀπό τόν οὐρανό καί γίνεται παρών. Στήν ἀρχαία Ἐκκλησία, ὅμως, ὅταν ὁμιλοῦσαν γιά τό Σῶμα

τοῦ Χριστοῦ, δέν θεωροῦσαν ὡσάν ὁ Χριστός νά εἶναι ἐξαπλωμένος σέ ὅλον τόν κόσμο, ἡ κεφαλή του εἶναι στήν Ρώμη καί τά μέλη του εἶναι στήν Ἀνατολή καί τήν Δύση.

Στήν ὀρθόδοξη διδασκαλία πιστεύουμε ὅτι ὑπάρχει ἐνότητα μεταξύ ὀρατῆς καί ἀοράτου Ἐκκλησίας, ὅτι δέν ὑπάρχει διάκριση μεταξύ Σώματος τοῦ Χριστοῦ καί τῆς Ἐκκλησίας, καί ὅτι ὁ Χριστός εἶναι παρών κάθε φορά πού τελεῖται ἡ θεία Εὐχαριστία, ὅπως εἶναι παρόντες ἐν Χριστῷ ὅλοι οἱ ἅγιοι καί Χριστιανοί ὅλης τῆς οἰκουμένης. Κάθε τεμάχιο τοῦ ἀγίου Ἄρτου εἶναι ὁλόκληρος ὁ Χριστός. Σέ κάθε θεία Λειτουργία συνέρχεται ὁλόκληρη ἡ Ἐκκλησία καί ὄχι ἓνα μέρος της.

Ὁ προορισμός τοῦ πιστοῦ εἶναι ἡ θέωση, νά βαδίση ἀπό δόξης σέ δόξα, δηλαδή ἀπό δοῦλος νά γίνῃ μισθωτός καί υἱός τοῦ Θεοῦ.

Ἐξω ἀπό τήν Ἐκκλησία δέν ὑπάρχει σωτηρία. Ὄταν σώζεται κανείς ἐκτός τῆς ὀρατῆς Ἐκκλησίας, λαμβάνοντας τήν σωστική Χάρη τοῦ Θεοῦ, σώζεται ἀπό τόν Χριστό καί ὄχι ἀπό τήν «παραφυάδα» στήν ὁποία ἀνήκει.

Τό ὀρθόδοξο δόγμα δέν χωρίζεται ἀπό τήν πνευματικότητα, τήν εὐσέβεια, καί ὅταν δέν ὑπάρχη ὀρθόδοξο δόγμα, ἡ Ἐκκλησία δέν μπορεῖ νά ἀποφανθῇ γιά τήν ἐγκυρότητα τῶν Μυστηρίων. Τό κριτήριο τῆς ἐγκυρότητος τῶν Μυστηρίων εἶναι τό ὀρθόδοξο δόγμα καί ὄχι ἡ Ἀποστολική διαδοχή, ὅπως κάνουν οἱ ἑτεροδοξοί. Ὁρθοδοξία σημαίνει ὀρθή δόξα καί ὀρθή πράξη.

β) Ἡ ἱερά Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας

Ἱερά Παράδοση εἶναι αὐτό πού παραδόθηκε ἀπό τόν Χριστό στούς Ἀποστόλους καί ἀπό ἐκείνους στούς Πατέρας καί τούς ἁγίους.

Συνδέεται ἡ **παρακαταθήκη τῆς πίστεως μέ τήν Ἱερά Παράδοση**. Παρακαταθήκη τῆς πίστεως δέν εἶναι κάτι ἄψυχο καί ἀνενέργητο, δέν εἶναι τά ἄψυχα μνημεῖα τῶν παρελθόντων αἰώνων, ἀλλά ὁ Χριστός πού ἐμφανίσθηκε ἀσάρκως στούς Προφήτας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καί ἐν σαρκί στούς Ἀποστόλους. Αὐτή ἡ παρακαταθήκη τῆς πίστεως, δηλαδή ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, εἶναι τό κέντρον καί ἡ μορφοποιός δύναμη τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως.

Αὐτή ἡ παρακαταθήκη προϋποθέτει τόν **δοτήρα**, δηλαδή τόν Λόγο τοῦ Θεοῦ πού ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι χαρίζει τήν μέθεξη τοῦ μυστηρίου τῆς δόξης καί τῆς Βασιλείας στούς ἀνθρώπους· **τήν δωρεά**, πού εἶναι ἡ μέθεξη τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, στήν Παλαιά Διαθήκη ἀσάρκως, ἄν καί κατίσχυε τότε ὁ θάνατος, καί στήν Καινή Διαθήκη ἐν σαρκί, διά τῆς ὁποίας καταργήθηκε ὁ θάνατος, καί στίς δύο Διαθηκῆς ἡ μέθεξη στήν δόξα ἢ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ ἔχει χαρακτήρα

ἀποκαλυπτικό, σωστικό, ἁγιαστικό καί θεωτικό· καί στόν **δέκτη, φύλακα καί μεταδότη** τῆς θείας δωρεᾶς, πού εἶναι ὁ Προφήτης, ὁ Ἀπόστολος καί ὁ ἅγιος τῆς Ἐκκλησίας καί τελικά ὁ λαός τοῦ Θεοῦ.

Τήν παρακαταθήκη τήν παραδίδει ἡ Ἱεραρχία ἀπό γενεά σέ γενεά στούς Ἐπισκόπους καί στούς Πρεσβυτέρους, κατά τήν θεία Εὐχαριστία καί τήν χειροτονία τους -«λάβε τήν παρακαταθήκην ταύτην καί φύλαξον αὐτήν ἕως τῆς Δευτέρας Παρουσίας τοῦ Κυρίου καί Θεοῦ καί σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὅτε παρ' αὐτοῦ μέλλεις ἀπαιτεῖσθαι αὐτήν»- ὥστε νά διαφυλαχθῆ καί νά μεταδοθῆ πρὸς ἁγιασμόν καί θέωση τῶν πιστῶν. Ὁ ἴδιος ὁ Χριστός ἐν τῷ Ἐπισκόπῳ δέχεται, φυλάττει καί μεταδίδει τήν Παρακαταθήκη, ἥτοι τόν Ἐαυτό Του, μέ τούς φίλους καί τούς Ἀγγέλους Του. Ὁ Χριστός εἶναι ἡ Ἄμπελος πού ἀνιστᾷ τίς ψυχές τῶν κεκαθαρμένων, πεφωτισμένων καί θεουμένων, καί μέ τήν δική τους βούληση. Τό ἄκαρπο καί ξηρό κλῆμα πού ἀποσπᾶται ἀπό τήν ἄμπελο δέν εἶναι φορεῦς τῆς παρακαταθήκης.

Εἶναι σημαντικό νά δοῦμε ποιός εἶναι καί πῶς καθίσταται **ὁ δέκτης, ὁ φύλαξ καί ὁ μεταδότης τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως** καί τί καί πῶς δέχεται, φυλάττει καί μεταδίδει.

Οἱ δέκτες, φύλακες καί μεταδότες τῆς παρακαταθήκης τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως εἶναι ἀφ' ἑνός μὲν οἱ γνωστικοί (πού ἔχουν τήν γνώση τοῦ Θεοῦ), δηλαδή οἱ Προφῆτες, Ἀπόστολοι καί ἅγιοι πού γνώρισαν ἀμέσως τήν δόξα τῆς θεότητος τοῦ Θεοῦ, καί εἶναι αὐτόπτες μάρτυρες τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ, ἀφ' ἑτέρου δέ οἱ πιστοί πού δέχονται ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι τήν μαρτυρία καί τήν διδασκαλία τῶν αὐτοπτῶν μαρτύρων.

Οἱ δεύτεροι αὐτοί, δηλαδή οἱ πιστοί, πιστεύουν στόν ἄσαρκο Λόγο πού ἀποκαλύφθηκε στήν Παλαιά Διαθήκη καί τόν σεσαρκωμένο Λόγο πού ἀποκαλύφθηκε στούς Ἀποστόλους καί τούς Ἁγίους. Ἀποδέχονται ἀδιστακτικῶς τήν μαρτυρία τους καί ἀρκοῦνται στά ρήματα καί τά νοήματα πού χρησιμοποιοῦν. Ἀποφεύγουν τόν στοχασμό, τήν ἐπιστημονική καί φιλοσοφική μέθοδο ἀνεύρεσης τῆς Χάριτος καί τῆς ἀληθείας περί Θεοῦ, διότι οἱ θεούμενοι Πατέρες τους δέν ἦταν στοχαστές, ἀλλά αὐτόπτες μάρτυρες τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ καί τῆς ὑποστατικῆς ἐνώσεως θείας καί ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Λόγου.

Ἐπάρχει ριζική διαφορά μεταξύ γνωστικῶν, ἥτοι Προφητῶν, Ἀποστόλων καί Ἁγίων, πού λέγονται θεούμενοι καί ἔχουν τήν γνώση τοῦ Θεοῦ, καί τῶν πιστῶν πού τούς ἀκολουθοῦν. Οἱ θεούμενοι γνωστικοί μετέχουν, μέ τούς πιστούς, τῆς παρακαταθήκης (διδασκαλία, θαύματα, μυστήρια Χριστοῦ), ἀλλά ἐπί πλέον δέχονται τήν ἀποκάλυψη τοῦ Χριστοῦ, μετέχουν τῆς δόξης τῆς Βασιλείας, τῆς θεώσεως καί τῆς Χάριτος Αὐτοῦ, πού ὑπερβαίνει τήν ἔκφραση

τῆς παρακαταθήκης μέ κτιστές λέξεις, εἰκόνες, σύμβολα καί νοήματα. Οἱ πιστοί μετέχουν τῆς ἴδιας παρακαταθήκης, ἄν καί εἶναι κεκρυμμένη μέ κτιστές λέξεις, εἰκόνες, σύμβολα καί νοήματα, ἀλλά προορίζονται καί αὐτοί νά δοῦν τόν Χριστό στήν δόξα Του. Ἔως τότε γνωρίζουν τά διδάγματα, τά θαύματα καί τίς ἐνέργειες τοῦ Χριστοῦ καί τῶν Ἁγίων Του στήν Ἁγία Γραφή, τά μυστήρια καί τά κτίσματα.

Τά ρήματα καί οἱ ἐνέργειες τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἀληθινά, γιατί ὁ Χριστός εἶναι ἡ αὐτοαλήθεια. Ἐπίσης ἡ Ἁγία Γραφή, οἱ ὄροι τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καί ἡ λειτουργική ζωή στά Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἀληθινές ἐκφράσεις καί ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ, διότι ἐμπεριέχουν τήν ἐμπειρία καί διδασκαλία τῶν θεουμένων Προφητῶν, Ἀποστόλων καί Ἁγίων, οἱ ὁποῖοι γνώρισαν κατά σάρκα καί κατά πνεῦμα τόν Χριστό στήν δόξα Του. Αὐτά τά ρήματα, ὀδηγοῦν τούς πιστούς στόν ἁγιασμό καί τήν θέωση, μέ τήν καθοδήγηση τῶν Πνευματικῶν πού ἔχουν τό χάρισμα τῆς διακρίσεως.

Ἡ διάκριση μεταξύ τῆς παρακαταθήκης πού ὑπερβαίνει τήν νόηση, τήν αἴσθηση τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, καί τῆς παρακαταθήκης πού ἐκφράζεται στά κτιστά σύμβολα, δέν ἔχει καμμία σχέση μέ τήν πλατωνική διάκριση μεταξύ ἀρχετύπων καί εἰκόνων αὐτῶν. Δέν ὑπάρχει καμμία ὁμοιότητα μεταξύ ἀκτίστου δόξης τοῦ Θεοῦ καί τῶν κτισμάτων. Αὐτό φαίνεται ἀπό τό ὅτι ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ λέγεται καί γνώφος, καί τό πῦρ τῆς κολάσεως λέγεται καί σκότος. Αὐτή ἡ ἀπόδοση ἀντιθέσεων στόν Θεό γίνεται γιά νά τονισθῇ ὅτι οἱ ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ ὑπερβαίνουν κάθε κτιστό, ἀγγελικό, ἀνθρώπινο, καί κοσμολογικό κατηγορημα.

Ἡ παρακαταθήκη τῆς πίστεως, πού εἶναι ὁ Ἀποκαλυπτικός Λόγος τοῦ Θεοῦ στήν Παλαιά Διαθήκη καί ὁ Ἀποκαλυπτόμενος ἐν σαρκί στήν Καινή Διαθήκη, ἐνεργεῖ τήν κάθαρση, τόν φωτισμό καί τήν θέωση στούς πιστούς, **ἐμπεριέχεται στήν Ἁγία Γραφή**, χωρίς νά ταυτίζεται μέ αὐτήν, ἀφοῦ ἡ παρακαταθήκη ταυτίζεται μέ τήν Ἐκκλησία, καί ἡ Ἱερά Παράδοση εἶναι ἔκφανση τῆς Ἐκκλησίας. Δέν ὑπάρχει καμμιά διαφορά μεταξύ παρακαταθήκης στήν Ἁγία Γραφή καί τήν Ἐκκλησία. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι τό σῶμα καί ἡ νύμφη τοῦ νυμφίου Χριστοῦ, καί ἡ παρακαταθήκη τῆς παράδοσης ὑπάρχει στήν Ἁγία Γραφή, ὅταν ἀναγινώσκεται καί ἐρμηνεύεται στήν Ἐκκλησία, ὑπό τῶν θεουμένων ἁγίων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τήν ἴδια ἐμπειρία τῆς δόξης μέ τούς Προφήτας καί τούς Ἀποστόλους.

Ἐκτός τῆς Ἐκκλησίας ἡ παρακαταθήκη εἶναι κεκρυμμένη ἀπό τούς ἀναγινώσκοντας τήν Γραφή, καί μυστική καί ἀπρόσιτη στόν κατά κόσμον φυσικό ἄνθρωπο. Ἀλλά καί στούς θεουμένους ὁ Θεός, κατά τήν ἀποκάλυψη, παραμένει μυστήριο, γιατί ἀκόμη καί κατά τήν θέωση ἡ μέθεξη τῆς θείας

δόξης υπερβαίνει τήν αἴσθησι καί τήν νόησι. Ὅποιος χρησιμοποιεῖ ἐπιστημονική καί φιλοσοφική μέθοδο ἐρμηνείας τῆς Ἁγίας Γραφῆς αὐτομάτως τήν διαστρέφει. Ἡ Ἐκκλησία, στήν ὁποία ἀνήκει ἡ Ἱερά Παράδοσι ἢ Ἱερά Παρακαταθήκη, καί τῆς ὁποίας μέρος εἶναι ἡ Ἁγία Γραφή, ἀναγνωρίζει ὡς ἀληθεῖς ἐρμηνευτές τούς δοξασμένους ἢ θεουμένους Προφήτας, Ἀποστόλους καί Πατέρας.

Δέν ὑπάρχει ἀντίθεση μεταξύ Παλαιᾶς καί Καινῆς Διαθήκης, οὔτε μεταξύ Ἁγίας Γραφῆς καί ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως, γιατί εἶναι ἡ ἴδια ἡ φανέρωσι ἐν δόξει τοῦ Θεοῦ στούς Προφήτας, Ἀποστόλους καί ἁγίους. Ἡ μόνη διαφορά εἶναι ὅτι στήν Παλαιά Διαθήκη ἀποκαλύπτεται ὁ Ἄσαρκος Λόγος καί στήν Καινή Διαθήκη ὁ σεσαρκωμένος Λόγος.

Ἡ Ἁγία Γραφή καί ἡ Ἐκκλησία διδάσκουν ἀλαθῆτως περὶ τοῦ Θεοῦ, διότι οἱ Προφῆτες, οἱ Ἀπόστολοι καί οἱ ἅγιοι εἶναι φίλοι τοῦ Χριστοῦ, καί οἱ πιστοί μετέχουν τοῦ ἀλαθήτου τῶν φίλων τοῦ Θεοῦ μέσω τῶν Ἐπισκόπων, καί περιορίζονται μεθοδολογικῶς καί πνευματικῶς στά ρήματα καί τά νοήματα αὐτῶν.

Ἡ Ἁγία Γραφή εἶναι θεόπνευστη καί διδάσκει στήν Ἐκκλησία γιά τίς σχέσεις τοῦ Θεοῦ μέ τόν κόσμον, ἀλλά ἔξω ἀπό τήν Ἐκκλησία, ἡ ὁποία εἶναι τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καί τήν ζωντανή Παρακαταθήκη τῆς παραδόσεως, ἡ Ἁγία Γραφή δέν διδάσκει ἀλαθῆτως. Ὅποιος βρίσκεται ἔξω ἀπό τήν κοινωνία τῶν φίλων τοῦ Θεοῦ, ἀγνοεῖ τό κλειδί τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί βρίσκεται ἔξω ἀπό τήν Παρακαταθήκη τῆς παραδόσεως καί τῆς ἀληθείας.

Ἡ παρακαταθήκη τῆς πίστεως συνδέεται μέ τήν δόξα τοῦ Θεοῦ πού βλέπουν οἱ φίλοι τοῦ Θεοῦ.

Προϋπόθεσι τῆς θεωρίας ἢ θέας τῆς ἀκτίστου δόξης τοῦ Θεοῦ, ἥτοι θεώσεως, εἶναι ἡ ἀγάπη πού δέν ζητεῖ τά ἑαυτῆς, μέ τόν Θεό καί τούς ἀνθρώπους. Αὐτό προϋποθέτει ριζική ἀλλαγὴ τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδή ἀπό δοῦλος ἢ μισθωτός ἢ ἐχθρός τοῦ Θεοῦ πρέπει νά γίνῃ φίλος τοῦ Θεοῦ. Ἡ φιλία αὐτή κατορθώνεται μέ τήν συνέργεια Θεοῦ καί ἀνθρώπου, μέ τήν καταλλαγὴ τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ καί τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ. Φίλοι τοῦ Θεοῦ εἶναι ὅσοι μετέχουν τοῦ μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ καί τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ δέκτης, φύλαξ καί μεταδότης φίλος τοῦ Θεοῦ δέχεται, φυλάττει καί μεταδίδει τό μυστήριον τοῦ Σταυροῦ καί τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ καί ἐν αὐτῷ τόν Πατέρα διὰ τοῦ σεσαρκωθένος Λόγου ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι, διὰ τῶν Μυστηρίων. Ὁ Χριστός, διὰ τῶν φίλων Του καί τῶν διαδόχων τῶν Ἀποστόλων, δηλαδή τῶν Ἐπισκόπων, ἐνεργεῖ τό μυστήριον τοῦ Σταυροῦ καί τῆς

Ἀναστάσεως στά Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε ὅσοι ἔχουν τόν ἀρραβώνα τοῦ Πνεύματος νά φθάσουν καί στήν μόνιμη μέθεξη τῆς πρώτης ἀναστάσεως τῶν εὐρισκομένων πέραν τοῦ τάφου φίλων τοῦ Θεοῦ.

Ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἀγάπη Του, πού εἶναι φῶς γιά τούς φίλους Του καί κόλαση γιά τούς ἐχθρούς Του. Τό μυστήριο τοῦ Σταυροῦ καί τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ ἀγάπη Του πού ἐνεργεῖ πρό τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, κατά τήν δημιουργία καί τήν κυβέρνηση τοῦ κόσμου, πρό τῆς ἐνανθρωπήσεως, κατά τήν ἐνανθρώπηση, πρό τῆς σταυρικῆς θυσίας, κατά τήν σταυρική θυσία καί μετά ἀπό τήν σταυρική θυσία, ἀφοῦ καθιστᾷ τήν σταυρική δύναμη, ἥτοι τῆς Ἀναστάσεως, παροῦσα στήν θεία Εὐχαριστία καί στά Μυστήρια, καί δι' αὐτῆς αὐξάνει τούς πιστούς καί τούς ὁδηγεῖ στήν θέωση.

Ἡ δόξα αὐτή τοῦ Θεοῦ, τό ἀπρόσιτο Φῶς Του, διαιρεῖται ἀδιαιρέτως ἐν διαιρετοῖς, μερίζεται ἀμερίστως ἐν μεριστοῖς, καί πολλαπλασιάζεται ἀπολλαπλασιάστως στίς ἐνέργειες καί τά χαρίσματα ἐν πολλοῖς, ὑπάρχοντας ὁλόκληρη ἀχωρίστως καί ἀπεριορίστως σέ κάθε ἐνέργεια καί σέ κάθε χάρισμα. Ἡ ἴδια αὐτή δόξα-ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καταλλάσσει τόν ἄνθρωπο μέ τόν Θεό, καί ὄχι τόν Θεό μέ τόν ἄνθρωπο, ἀλλά αὐτή ἡ ἴδια ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καταφθάνει στούς ἀμετανοήτους ἐχθρούς τοῦ Θεοῦ, λόγω τῆς σκληρύνσεώς τους, καί στούς πεπτωκότας ἀγγέλους ὡς πῦρ αἰώνιο, σκότος ἐξώτερο καί τόπος βασάνων. Ἡ ἴδια ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ στήν ἐμπειρία τῶν Προφητῶν καί τῶν Ἀποστόλων φαίνεται ὡς φῶς καί γνόφος, στούς δέ κολασμένους ἐμφανίζεται ὡς πῦρ καταναλίσκον, σκότος ἐξώτερον καί τόπος βασάνων.

Στήν παραβολή τοῦ Χριστοῦ γιά τόν πλούσιο καί τόν Λάζαρο φαίνεται αὐτό καθαρά, ἡ δέ ἀπάντηση τοῦ Χριστοῦ «ἔχουσι Μωσέα καί Προφήτας ἀκουσάτωσαν αὐτῶν» σημαίνει ὅτι οἱ Προφῆτες εἶδαν τόν Θεό μέσα στόν λαμπρό γνόφο καί γνωρίζουν ὅτι τό φῶς-γνόφος γιά ὅσους δέν ἀγαποῦν τόν Θεό εἶναι πῦρ καταναλίσκον, σκότος ἐξώτερον καί τόπος βασάνων.

Ἡ κόλαση στήν δυτική παράδοση ἔχει διάφορη ἔννοια ἀπό τήν βιβλική καί πατερική διδασκαλία, γιατί ἐπηρεάσθηκε ἀπό τήν πλατωνική φιλοσοφία καί τόν Αὐγουστῖ νο, ὁ ὁποῖος Αὐγουστῖνος ἐξέλαβε τήν ἐνόραση τῆς θείας οὐσίας ὡς βραβεῖο ἢ μισθό γιά τά καλά ἔργα, καί τήν παγίωση τοῦ λογιστικοῦ στήν πορεία πρὸς τήν εὐδαιμονία. Ἐπίσης ἐξέλαβε τήν τιμωρία ὡς τήν στέρηση τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τόν Θεό τῆς ἐνόρασης τῆς θείας οὐσίας καί ἐπομένως τήν στέρηση τῆς εὐδαιμονίας, πράγμα πού ἀντίκειται στήν βιβλική, πατερική παράδοση, σύμφωνα μέ τήν ὁποία ἡ τιμωρία εἶναι ἡ ἀποτυχία τοῦ ἀνθρώπου νά συνεργασθῇ μέ τήν θεία Χάρη γιά τήν ἀπόκτηση τῆς ἀνιδιοτελοῦς ἀγάπης, ὁπότε βλέπει τόν Θεό ὡς πῦρ καί ὄχι ὡς φῶς. Οἱ δυτικοί

μέ τέτοιες προϋποθέσεις εξέλαβαν τό αιώνιο πῦρ ὡς κτιστό καί κατέληξαν στό δεισιδαιμονικό δόγμα περί κολάσεως καί καθαρτηρίου πυρός. Ἔτσι, οἱ Φραγκολατίνοι φαντάσθηκαν τόν κόσμο ὡς τριώροφο, πού ἀποτελεῖται ἀπό τόν ἀμετάβλητο καί εὐδαίμονα οὐρανό, τήν μεταβλητή καί γιά τήν δοκιμασία γῆ, καί τά ἀμετάβλητα γιά τούς κολασμένους καί καθαριζομένους καταχθόνια.

γ) Περὶ τελειώσεως

Ἡ τελείωση συνδέεται μέ τό μυστήριον τοῦ Σταυροῦ καί τῆς Ἀναστάσεως καί δέν εἶναι στατική, ἀλλά ἀτελεύτητη. Οἱ ἄγγελοι καί οἱ ἄνθρωποι δημιουργήθηκαν σχετικῶς τέλει ὥστε νά γίνουν αἰωνίως καί ἀτελευτήτως τελειότεροι, θά συμμετέχουν τῆς λάμψεως τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, δέν θά ἐξαλειφθοῦν καί θά ὑπάρχη πάντοτε ἀλληλοδιαδοχή καταστάσεων τελειώσεως ἀπό τά πρῶτα στάδια θεώσεως ἢ θεοπτίας στίς ἀνώτερες καταστάσεις τελειώσεως.

Τό μέσον τῆς τελειώσεως εἶναι ἡ σταύρωση τῶν ἐπιθυμιῶν, καί ἡ ἐκρίζωση τῆς φιλαυτίας διά τῆς ἐνδιαθέτου πίστεως καί τήν χωρίς ὄρους ὑπακοή στό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Αὐτό ἰσχύει γιά τούς ἀγγέλους πρό τῆς πτώσεως, (τόν διάβολο καί τούς δαίμονες), γιά τόν ἄνθρωπο αὐτή ἡ ὑπακοή εἶναι μέσον πρό καί μετά τήν πτώση. Ἡ ὑπακοή δέν εἶναι μιά δουλοπρέπεια γιά τήν ἄσκηση μιᾶς στατικῆς εὐδαιμονίας, ἀλλά μεταβολή τοῦ ἀνθρώπου ἀπό δοῦλο σέ μισθωτό καί φίλο τοῦ Θεοῦ, πού γίνεται διά τῆς μεθέξεως τῆς καθαρτικῆς, φωτιστικῆς καί θεωτικῆς Χάριτος τοῦ Μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ. Μέ τήν μέθεξη τοῦ Μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ καί τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ ὁ ἄνθρωπος καθαρίζεται ἀπό τά πάθη, φωτίζεται, μεταβάλλεται ἡ ἰδιοτελής ἀγάπη σέ ἀνιδιοτελή καί φθάνει στήν θέωση, ὅποτε γίνεται φίλος καί συνεργός τοῦ Θεοῦ, ἀδελφός καί συμβασιλεύς κατά Χάριν τοῦ Χριστοῦ καί θετός υἱός τῆς Παρθένου. Χωρίς αὐτήν τήν προσοικείωση τοῦ Μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ καί τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ δέν μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νά ὑπερβῆ τόν φόβο τοῦ θανάτου, τήν ἰδιοτέλεια καί τήν φιλαυτία πού στηρίζεται σέ αὐτόν, καί δέν μπορεῖ νά φθάσῃ στήν μέθεξη τῆς θεούσης ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, διά τῆς ὁποίας γίνεται φίλος. Ὁ θάνατος εἶναι τό ὄπλο τοῦ διαβόλου μέ τό ὁποῖο ὑποδουλώνει τούς ἀνθρώπους στήν δουλεία πού πηγάζει ἀπό τόν φόβο τοῦ θανάτου.

Ἡ ἄρση τοῦ Σταυροῦ δέν εἶναι τά προβλήματα πού συναντᾷ ὁ ἄνθρωπος στήν ζωή του, ἀλλά ὁ ἐνεργῆς ἀγώνας γιά τήν ὑπακοή μέχρι θανάτου στό θέλημα τοῦ Θεοῦ, διά τῆς ὁποίας ὑπακοῆς φθάνει στήν θέωση. Αὐτή ἡ συσταύρωση μέ τόν Χριστό πρέπει νά γίνῃ ἐκούσια καί συνίσταται στήν

έκούσια μέθεξη του Μυστηρίου του Σταυρού, που μεταμορφώνει τον φίλαυτο άνθρωπο σε φίλο του Θεού κατά Χάριν.

Τό μυστήριο του Σταυρού συνδέεται με την παρρησία και την μεσιτεία των αγίων.

Φίλοι του Θεού υπήρξαν πρό του Νόμου, μετά τον Νόμο, πρό της σταυρικής θυσίας του Γολγοθά και μετά από αυτήν, και έγιναν φίλοι με τό μυστήριο του Σταυρού, και έχουν παρρησία στον Θεό. Και πριν καταργηθῆ ὁ θάνατος, με την θυσία του Γολγοθά, οἱ φίλοι του Θεού στην Παλαιά Διαθήκη δέν ἐφοβοῦντο τόν θάνατο, ἀφοῦ εἶχαν τήν ἀνιδιοτελεῖ ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀνθρώπους.

Ἀπό τήν ἀνιδιοτελεῖ ἀυτὴ ἀγάπη καὶ τήν φιλία με τόν Θεό πηγάζει ἡ παρρησία τῶν ἀγίων στον Θεό καὶ σέ αὐτήν ἐλπίζει ὁ λαός του Θεοῦ καὶ ἐπικαλεῖται τίς πρεσβεῖες τους. Ὁ καρπός τῶν ἀγίων δέν εἶναι τὰ ἀξιόμισθα ἔργα ἢ τὰ ἔργα ἀπό τήν ἀκαταγώνιστη δῆθεν Χάρη, ὅπως ἰσχυρίζονται οἱ Φραγκολατίνοι, ἀλλά ἡ ἀγάπη τῶν θεουμένων, ἡ ὁποία δέν ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, καὶ ἡ ὁποία σταυρώνεται γιά τόν πλησίον, ὅπως ὁ Χριστός.

Ὁ δοῦλος τηρεῖ τό θέλημα του Θεοῦ ἀπό τόν φόβο τῆς κολάσεως, ὁ μισθωτός ἐργάζεται τό θέλημα του Θεοῦ γιά νά ἀποκτήσῃ τήν Βασιλεία του Θεοῦ ὡς μισθό, ἐνῶ ὁ φίλος του Θεοῦ κάνει τὰ πάντα ἀπό τήν ἀνιδιοτελεῖ ἀγάπη. Αὐτό γίνεται με **τὰ στάδια τῆς τελειώσεως, πού ἐνεργοῦνται με τό μυστήριο του Σταυροῦ.** Ὁ φίλος του Θεοῦ διά τῆς θεώσεως ἢ τῆς θεοπτίας φθάνει πλησίον τῆς καταστάσεως τῆς ἀναμαρτησίας καὶ ἀνεβαίνει ἀτελευτήτως στά ἄνω στάδια τῆς τελειώσεως.

Αὐτό γίνεται με τό μυστήριο του Σταυροῦ πού ἀνατρέπει ὅλα τὰ κριτήρια του φυσικοῦ ἀνθρώπου. Μέσα ἀπό τὰ πλαίσια αὐτά μπορεῖ νά ἐρμηνεύσῃ κανεὶς τό εὐαγγέλιο του Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων. Ὅποιος ἐρμηνεύει διαφορετικά τό Εὐαγγέλιο, με τίς ἀξίες καὶ τίς ἀπαιτήσεις του κόσμου, βρίσκεται ἔξω ἀπό τήν ἐν Χριστῷ πνευματικότητα καὶ εἶναι ἐπίορκος, ὅπως φαίνεται στό βάπτισμα με τό ὁποῖο ἀποτάσσεται τόν διάβολο, στό βάπτισμα καὶ τό χρίσμα πού προσοικειώνεται τό μυστήριο του Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως του Χριστοῦ, πού καρποφορεῖ στην Θεία Εὐχαριστία.

Αὐτός πού καθαρίζεται ἀπό τὰ πάθη, ἀπαλλάσσεται ἀπό τίς δαιμονικές ἐνέργειες, θεοῦται διά τῆς μεθέξεως του μυστηρίου του Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως του Χριστοῦ, γίνεται φίλος του Θεοῦ καὶ εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν θεολόγος καὶ Πνευματικός Πατέρας, ἀφοῦ ὁδηγεῖται ὑπό του Παρακλήτου Πνεύματος στην ἀλήθεια, ὅπως συνέβη στους Ἀποστόλους τήν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, εἶναι ἡ πηγή καὶ ἡ βάση του ἀλαθήτου στην Ἁγία Γραφή καὶ τήν

Ἱερά Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας καί εἶναι ὁ φορέας τῶν δογμάτων καί τῆς ἐν Πνεύματι ζωῆς.

Ἡ γνώση τῶν Θεουμένων, Προφητῶν, Ἀποστόλων καί ἁγίων γίνεται διά τῆς θεοπτίας ἢ θεώσεως. Οἱ θεούμενοι δέν γνωρίζουν τήν φύση ἢ τήν οὐσία τοῦ Θεοῦ, πού εἶναι γνωστή μόνον στήν Ἁγία Τριάδα, ἀλλά γνωρίζουν μερικές ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ στόν σαρκωθέντα Λόγο, ὅπως καί τά ὀνόματα τῶν σχέσεων τῶν ὑποστάσεων τῆς Ἁγίας Τριάδος μεταξύ τους.

Οἱ θεούμενοι βλέπουν, ἀκούουν καί συνομιλοῦν μέ τόν Θεό μέ τίς ἄκτιστες ἐνέργειές Του, τήν δόξα, τήν φωτεινή νεφέλη, τήν στήλη τοῦ πυρός, τήν θεότητα, τήν βασιλεία, τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ, μέ ὄραση ὑπέρ τήν ὄραση, μέ ἄκουσμα ὑπέρ τήν ἀκοή, μέ γεύση ὑπέρ τήν γεύση, μέ ἀφή ὑπέρ τήν ἀφή, μέ ὄσφρηση ὑπέρ τήν ὄσφρηση, μέ γνώση ὑπέρ τήν γνώση, μέ νόηση ὑπέρ τήν νόηση, δηλαδή ἀκοῦνε ἄρρητα ρήματα. Οἱ θεούμενοι γνωρίζουν τόν Θεό στό φῶς, γνωρίζουν τό φῶς διά τοῦ φωτός, υπεραισθητῶς, υπερλογικῶς καί υπερνοητῶς, εἶδαν, ἄκουσαν καί γνώρισαν τόν Πατέρα ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι διά τοῦ Λόγου, στό Φῶς. Ἐνῶ ἡ θεοπτία γίνεται υπεραισθητῶς, υπερλογικῶς, καί υπερνοητῶς, ὅμως συμπεριλαμβάνει τόν νοῦ, τόν λόγο καί τίς αἰσθήσεις. Ἔτσι, ὁ ἄνθρωπος θεοῦται ὀλόκληρος, γίνεται κατά Χάριν Θεός καί αὐτό φαίνεται ἀπό τά ἱερά λείψανά του.

Οἱ θεούμενοι δέν γνωρίζουν τόν Θεό, κατά τήν οὐσία Του, οὔτε τί εἶναι, ἂν καί γνωρίζουν ὅτι ὑπάρχουν τά ὑποστατικά ιδιώματα, οἱ τρόποι ὑπάρξεως (ἀγέννητο, γεννητό, ἐκπορευτό), ἀλλά οὔτε γνωρίζουν μέ τίς νοητές, λογικές καί αἰσθητές δυνάμεις τους τί εἶναι ἡ δόξα, ἡ βασιλεία καί ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι, δέν ὑπάρχει *analogia entis* καί *analogia fidei* ὄχι μόνον γιά τήν οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀλλά οὔτε καί γιά τήν δόξα Του.

Ἡ ἀποφατική θεολογία τῆς ὀρθοδόξου Παραδόσεως δέν ἔχει πηγὴ τήν φιλοσοφική διαλεκτική καί στοχαστική μέθοδο, ἀλλά τήν δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πού ἀποκαλύπτεται στούς αὐτόπτες μάρτυρες τῆς δόξης τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ὁ Ὅποῖος ἀπεικονίζει ἀπαραλλάκτως ἐν Πνεύματι τόν Πατέρα.

Ἀπό αὐτά φαίνεται ὅτι ἡ περί τελειώσεως καί θεώσεως διδασκαλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί τῶν ἁγίων Πατέρων δέν ἔχει σχέση μέ τήν ἀπάθεια τῶν Στωϊκῶν, καί τήν ἀπελευθέρωση τῆς ψυχῆς ἀπό τοῦ σώματος τῶν παθῶν τῶν Πλατωνικῶν, ἀλλά εἶναι ἡ κάθαρση καί θέωση τῶν παθῶν.

Ὅπως ὁ Χριστός εἶχε τά ἀδιάβλητα πάθη, ἔτσι καί οἱ θεούμενοι μεταστρέφουν ὅλες τίς δυνάμεις τῆς ψυχῆς καί τοῦ σώματος πρός τόν Θεό καί τόν πλησίον, γι' αὐτό ἡ ἀνιδιοτελής ἀγάπη τους δέν ἔχει σχέση μέ τήν

ἀταραξία τῶν Στωϊκῶν καί τήν εὐδαιμονία τῶν Πλατωνικῶν ἢ τόν ἡδονισμό ἢ εὐδαιμονισμό τῶν διαφόρων φιλοσοφικῶν συστημάτων.

Οἱ ἅγιοι ἔχουν ἀγάπη καί συμπάθεια πρὸς τοὺς ἀδελφούς τους καί ἐνδιαφέρονται γιὰ τήν σωτηρία τους καί αὐτό ἐκφράζεται μέ τίς εἰκόνες, τὰ λείψανα καί τήν μεσιτεία τους.

Ἐπίσης, ἡ νοερά προσευχή δέν ἔχει καμμία σχέση μέ τόν μυστικισμό, ὁ ὁποῖος διακρίνεται ἀπό τήν ἔκσταση τοῦ λογιστικοῦ ἀπό τό σῶμα, τόν χρόνο, τήν μνήμη καί τήν διαδοχική σκέψη, καί γενικά ἀπό τήν ὕλη, ἀλλά εἶναι ἡ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀδιάλειπτη ἐνέργεια τοῦ νοῦ στήν καρδιά.

Ὁ θεούμενος γνωρίζει ἀκριβῶς τήν διάκριση μεταξύ ἀκτίστων ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ καί τῶν κτιστῶν ἐνεργειῶν τῶν κτισμάτων, μεταξύ τῶν ὁποίων εἶναι καί τοῦ διαβόλου καί τῶν δαιμόνων, καί αὐτή ἡ διάκριση εἶναι τό θεμέλιο τῆς δογματικῆς θεολογίας καί τῆς ἐν Χριστῷ πνευματικῆς ζωῆς στήν Ἐκκλησία. Ὅσοι βρίσκονται ἐκτός τῆς κοινωνίας μέ αὐτούς πού ἔχουν τό χάρισμα τῆς διακρίσεως, ὁδηγοῦνται αὐτομάτως στήν αἵρεση. Ὅσοι δέν ἔφθασαν στήν θέωση, γιὰ νά μή πλανηθοῦν δογματικῶς καί πνευματικῶς, ὑποτάσσονται στοὺς Προφῆτες, Ἀποστόλους καί ἁγίους, καί δέχονται ἀδιστάκτως τὰ ρήματα καί νοήματά τους ὡς τὰ κριτήρια τῆς δογματικῆς καί τῆς διδασκαλίας τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί τῆς Ἐκκλησίας.

Πρέπει νά γίνη **διάκριση μεταξύ ἀμέσου καί ἐμμέσου γνώσεως τοῦ Θεοῦ**. Οἱ Προφῆτες, Ἀπόστολοι καί ἅγιοι πού μετέχουν τῆς δυνάμεως τοῦ Σταυροῦ καί τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ ἔχουν τήν ἄμεση γνώση τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία φθάνει καί στοὺς πιστούς, μέ τήν μετοχή τῆς ἀποκαλυπτικῆς, σωστικῆς, ἁγιαστικῆς, φωτιστικῆς καί θεωτικῆς ἐνεργείας τοῦ Σταυροῦ στά Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας καί μέ τήν ἀποδοχή τῆς αὐτοπτικῆς μαρτυρίας τῶν Προφητῶν, τῶν Ἀποστόλων καί τῶν ἁγίων. Ὁ λαός ἀποκτᾷ ἔμμεση γνώση τοῦ Θεοῦ μέσα στήν Ἐκκλησία, μέσω τῶν Προφητῶν, τῶν Ἀποστόλων καί τῶν ἁγίων, καί μέσω τοῦ Κλήρου πού ἔχει τήν ἀποστολική διαδοχή. Ἔτσι, δέν ὑπάρχει πνευματική δημοκρατία οὔτε στήν Παλαιά Διαθήκη οὔτε στήν Καινή Διαθήκη οὔτε στήν Ἐκκλησία. Οὔτε ὑπάρχει στήν Ἐκκλησία μιὰ ἰδιαίτερη τάξη σοφῶν κατὰ κόσμον θεολόγων πού κρίνουν τήν διδασκαλία καί τήν μέθοδο τῶν θεουμένων.

Κατά τήν βιβλική παράδοση ὑπάρχουν τρεῖς κατηγορίες στήν Ἐκκλησία, ἥτοι πρῶτον ὅσοι διδάσκονται γιὰ τήν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ μέ παραβολές, δεύτερον ὅσοι ἔχουν δεχθῆ τὰ μυστήρια τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, καί τρίτον ὅσοι εἶδαν διὰ τῆς θεώσεώς τους τήν Βασιλεία καί δόξα τοῦ Χριστοῦ. Τά Μυστήρια τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ εἶναι τὰ Μυστήρια τοῦ Σταυροῦ καί τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, οἱ πιστοί καί οἱ θεούμενοι ἐκουσίως αἴρουν τόν

Σταυρό τοῦ Χριστοῦ καί ὅσοι θέλουν νά ζήσουν κατά Χριστόν ὑπακούουν σέ αὐτούς πού ἔχουν τό χάρισμα τῆς διακρίσεως τῶν πνευμάτων, ὥστε νά διδαχθοῦν τόν τρόπο νά συμμετέχουν στήν βίωση τοῦ μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ καί τῆς Ἀναστάσεως. Ὅσοι ἐπιλέγουν Πνευματικούς Πατέρας πού ἔχουν τήν κατά κόσμον θεολογία, δέν θέλουν νά ἀκολουθήσουν τόν Χριστό στήν στενή καί τεθλιμμένη ὁδὸ καί τήν ἐκούσια σταύρωση.

Συνδέεται πολύ στενά ἡ ἀποστολική διαδοχὴ καί ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ στά Μυστήρια.

Ἡ ἀποστολική διαδοχὴ δέν εἶναι μόνον ἡ ἀδιάκοπη διαδοχὴ χειροτονίας ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους, ἀλλὰ καί ἡ ἀληθινὴ διδασκαλία περὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς πού εἶναι καρπὸς τοῦ μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ καί τῆς Ἀναστάσεως, πού φανερώνεται στοὺς θεουμένους ἀγίους καί φίλους τοῦ Θεοῦ. Ὅταν διακόπτεται ἡ παράδοση τῆς θεώσεως, συνεπάγεται πτώση ἀπὸ τὴν ἀλήθεια. Αὐτὸ φαίνεται καί στήν ἔλλειψη προσκυνήσεως τῶν ἁγίων, τῶν εἰκόνων, λειψάνων καί τῶν θαυμάτων.

Ὁ Θεὸς διαιρεῖται ἀδιαιρέτως στίς ἐνέργειές Του, καί μερίζεται ἀμερίστως ἐν μεριστοῖς, καί ὀλόκληρος χωρεῖ ἀχωρήτως καί οἰκεῖ σέ κάθε ἐνέργειά Του. Ἔτσι, καί ἡ ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ, λόγω τῆς ὑποστατικῆς ἐνώσεως καί τῆς ἀντιδόσεως τῶν ιδιωμάτων, εἶναι ὀλόκληρη σέ κάθε ἄκτιστη ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ. Ὁ Χριστὸς εἶναι ὀλόκληρος παρὼν καί ἐνεργῶν μέ τόν Πατέρα καί τό Ἅγιον Πνεῦμα στά Μυστήρια, στίς τελετές τῆς συναξέως τῶν πιστῶν, σέ κάθε μόριο τοῦ καθγιασμένου Ἄρτου καί Οἴνου, καί σέ κάθε πιστό πού εἶναι ἀναμμένη λαμπάδα.

Ἡ μονὴ καί ὁ τόπος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ δόξα, ἡ Βασιλεία καί ἡ Χάρη ὅπου κατοικεῖ ἡ Ἁγία Τριάδα, καί ἡ δύναμη τοῦ Μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ καί τῆς Ἀναστάσεως, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ θεοῦται καί ἐνοῦται μέ τόν Θεό.

Αὐτὸ σημαίνει ὅτι στά Μυστήρια πού τελοῦνται στήν Ἐκκλησία εἶναι παροῦσα ὀλόκληρη ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία, ἥτοι ὁ Χριστὸς, ἡ Θεοτόκος, οἱ Προφῆτες, οἱ Ἀπόστολοι καί οἱ ἅγιοι. Ἔτσι, κάθε Ἐνορία εἶναι ὀλόκληρη ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία, καί ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία εἶναι παροῦσα καί ἡ ἴδια σέ κάθε Ἐνορία. Οἱ πιστοὶ διὰ τῶν Μυστηρίων τῆς θείας Εὐχαριστίας τρέφονται ἀπὸ τόν Χριστό καί συνεχίζουν τὴν συσταύρωση καί συνανάσταση μαζί Του, πού ἔγινε στό βάπτισμα καί γίνονται κοινωνοὶ τοῦ Μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ καί τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, μέ τὴν κατάργηση τοῦ διαβόλου.

δ) Περί ἐσχάτων - Ἐσχατολογία

Ἡ ἐσχατολογία δέν εἶναι ἡ ζωὴ μετὰ τὴν Δευτέρα Παρουσία τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ ἡ βίωση τῶν ἐσχάτων ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωὴ. Αὐτὸ φαίνεται στὴν διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴν **πρῶτη ἀνάσταση, τὴν δεύτερη ἀνάσταση καὶ τὴν μερική κρίση.**

Πρῶτη ἀνάσταση εἶναι ἡ κατάργηση τοῦ κράτους τοῦ διαβόλου στίς ψυχές τῶν δικαίων καὶ τῶν ἐν Χριστῷ τελειουμένων, ἐνῶ δεύτερη ἀνάσταση εἶναι ἡ θέα τοῦ Χριστοῦ μέσα στὴν δόξα, μέ τό σῶμα (μετὰ τὴν ἀνάσταση τοῦ σώματος) κατὰ τὴν συντέλεια τῶν αἰώνων, ὅπως Τόν εἶδαν οἱ Ἀπόστολοι στὴν Μεταμόρφωση τοῦ Χριστοῦ.

Πρῶτος θάνατος εἶναι ἡ στέρηση τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν ζωὴ αὐτή, ἐνῶ δεύτερος θάνατος εἶναι ἡ κρίση μέ τό σῶμα κατὰ τὴν ἀνάστασή του στὴν συντέλεια τῶν αἰώνων.

Ὅσοι ἔχουν μερίδα στὴν πρώτη ἀνάσταση, θά μετέχουν καὶ στὴν δεύτερη ἀνάσταση, καὶ ὅσοι ἔχουν μερίδα στόν πρῶτο θάνατο θά ἀποθάνουν καὶ κατὰ τόν δεύτερο θάνατο. Ὅσοι ζοῦν στὴν Ἐκκλησία στὴν ὁποία δέν κατισχύουν οἱ πῦλες τοῦ Ἄδου, μετέχουν τῆς πρώτης ἀναστάσεως καὶ θά μετάσχουν καὶ στὴν δεύτερη ἀνάσταση, μετὰ τὴν ἀνάσταση τοῦ σώματος κατὰ τὴν Δευτέρα Παρουσία τοῦ Χριστοῦ.

Μεταξύ τῆς πρώτης καὶ δεύτερης ἀνάστασης, καὶ τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου θανάτου ὑπάρχει ἡ μερική κρίση, στὴν ὁποία συμπεριλαμβάνονται τρεῖς κατηγορίες ἀνθρώπων. Στὴν πρώτη ἀνήκουν οἱ ἅγιοι πού προγεύονται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ ὡς Φωτός καὶ ἔχουν παρησία στόν Θεό ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν τους ὡς φίλοι τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀναμένουν καὶ τὴν ἀνάσταση τοῦ σώματός τους. Στὴν δεύτερη κατηγορία ἀνήκουν ὅσοι πιστοὶ δέν ἔφθασαν στὴν θέωση στὴν ζωὴ αὐτή, καὶ συνεχίζουν τὴν προετοιμασία γιὰ τὴν ἡμέρα τοῦ Κυρίου, καὶ προγευόμενοι τῶν μελλόντων ἀγαθῶν τῆς θεώσεως χαίρονται. Στὴν τρίτη κατηγορία ἀνήκουν ὅσοι πέθαναν τόν πρῶτο θάνατο καὶ γνωρίζουν ὅτι τό πῦρ τό αἰώνιον θά εἶναι γι' αὐτούς πῦρ σκληρυνθέντων τῶν καρδιῶν στὴν φιλαυτία, καὶ γι' αὐτὸ δέν θά ἐπιδέχονται πλέον πνευματικὴ τελείωση στὴν ἀγάπη.

Ἐπάρχει διαφορά μεταξύ τῆς Φραγκολατινικῆς καὶ τῆς Ὁρθοδόξου πατερικῆς ἀπόψεως περὶ τῶν ἐσχάτων.

Ἡ Φραγκολατινικὴ παράδοση κάνει λόγο γιὰ τὴν ἐνοχὴ ἀπὸ τὴν κληρονόμηση τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος τοῦ Ἀδάμ, γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς ικανοποιήσεως τῆς θείας δικαιοσύνης μέ τὴν σταυρικὴ θυσία τοῦ Χριστοῦ, γιὰ τὴν ἀκαταγώνιστη Χάρη, τόν ἀπόλυτο προορισμό, τό καθαρτήριο πῦρ καὶ τὴν κόλαση.

Οι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας διδάσκουν ὅτι ὁ Θεός δέν ἐποίησε τόν θάνατο, ἀλλά τόν ἐπέτρεψε ἀπό ἀγάπη καί εὐσπλαχνία, ὥστε τό κακό καί ἡ ἀμαρτία νά μή γίνουν ἀθάνατα. Ἡ ἐρμηνεία τῶν Πατέρων γιά τό αἷμα τοῦ Χριστοῦ πού προσφέρθηκε ὡς λύτρο γιά τήν ἐξαγορά τῶν ἀνθρώπων πού βρισκόνταν ὑπό τόν διάβολο, δέν ἔχει καμμιά σχέση μέ τήν θεωρία τοῦ Αὐγουστίνου γιά τά δικαιώματα τοῦ διαβόλου στους νεκρούς πού κρατοῦνται ἀπό αὐτόν, καί δέν μπορεί νά θεωρηθῆ ὡς θεολογικό στάδιο σέ μιά ἐξέλιξη τοῦ δόγματος περί ικανοποιήσεως τῆς θείας δικαιοσύνης τοῦ Ἀνσέλμου Καντερβουρίας.

Ἡ Φραγκολατινική, δηλαδή ἡ αὐγουστίνεια καί σχολαστική ἀντίληψη πού τονίζεται πολύ ἀπό τούς Διαμαρτυρομένους, ὅτι ἡ Παλαιά Διαθήκη ἀντιπροσωπεύει τήν ἐποχή τοῦ Νόμου, καί ἡ Καινή Διαθήκη ἀντιπροσωπεύει τήν ἐποχή τῆς Χάριτος, δέν εἶναι ἀπολύτως ὀρθή, διότι καί στήν Παλαιά Διαθήκη ὑπάρχουν οἱ φίλοι τοῦ Θεοῦ πού κατηλλάγησαν μέ τόν Θεό ἐν τῷ ἀσάρκῳ Λόγῳ, ἄν καί κατίσχυαν καί κατ' αὐτῶν οἱ πύλες τοῦ Ἄδου, δηλαδή ὁ θάνατος.

Ὁ Νόμος τοῦ Θεοῦ πού εἶναι προσωρινός παιδαγωγός εἰς Χριστόν ὑπάρχει στήν Παλαιά Διαθήκη καί στήν Καινή Διαθήκη γιά τούς δούλους καί τούς μισθωτούς, ἀλλά καί στίς δύο Διαθήκες ὑπάρχουν οἱ φίλοι τοῦ Θεοῦ πού ὑπερβαίνουν πνευματικῶς τόν παιδαγωγό νόμο.

«Τέλος καί τῷ Θεῷ δόξα».

Αἰωνία ἡ μνήμη τοῦ κορυφαίου Θεολόγου τῆς Δογματικῆς καί Συμβολικῆς Θεολογίας τοῦ Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας π. Ἰωάννου Ρωμανίδη.